

DEĞİŞEN KENT MEKANI ALGISI: UZLAŞI VE ÇATIŞMA ZEMİNLERİ ÜZERİNDEN DERECELENMİŞ MEKAN KURGULARI

Gezi Olayları'ndan bu yana taraflar, uzlaşi anlarının işlevini yitirdiği esnalarda, çatışmalar ister salt fikir ayrılıkları, ister badireler, ister kent mekanlarının ta kendisi üzerinden gelişsin, sanal agoralar olarak adlandırılabilir sosyal ağlarda yapılan tartışmalar fitili ateşledikçe, stratejik önemi olan kent mekanları üzerinden hak elde etmeye çalışıyor. Amacı kent mekanlarında bağımsızlık ilan etmek olmasa dahi, aranan haklar, 2013 Mayıs'ından bu yana kentte derecelenmiş çatışma mekanları aracılığıyla var olmayı sürdürüyor.

Elde edilmek istenen bu haklar aslında tarafların zihinlerinde süreklilik arz eden bir yere sahip, buna rağmen kentte en kapsamlı varoluşunu, polis eliyle Gezi Parkı'nın yeniden kullanıma açıldığı, bir haftalık ütopyavari mekanla görünür kılıyor. Bu mekan, işgal edilmesiyle birlikte, yalnızca park olarak adlandırıldığı uzlaşi zamanlarının aksine, farklı zeminler üzerinden çatışmalar sürerken türlü organlara ayrılıp, iktidarı olmayan bir kent olabilmenin özelliklerini taşıyan en küçük birim olarak, tüm fazlalıklardan uzak fakat sadece yaşamsal değil entellektüel farkındalığı da açık tutan detaylarla kuruluyor. İktidarı olmayan bu hayali kent birimi algısı, aynı zamanda çatışmanın mekanında iktidarsızlığın getirdiği yeni iktidar olabilme potansiyelini de barındırıyor. Kurulan yeni park alternatifinin yarattığı mekan düzeninin plan şemaları, parkın işgal edilmeye başlandığı o günlerde gazetelerde yerini, toplu konutlarda hayatın nasıl sürdürülebileceğini anlatan mimari görsellerden

oluşan reklamların hemen yanındaki haber sütunlarında almıştı. Medya aracılığıyla paylaşılan plan şemaları bir kavram olarak 'çatışma'yı, bir arbede ya da silahlı vuruşmanın somut olarak yaptığının aksine, mekansal bir örgütlenmeyi kamu ile paylaşmak açısından oldukça önemliydi. Bunun yanında parkı orada bulunarak, etkileşime girerek algılamak ise, kentin yaşayanlarının, daha önce mekansal örgütlenmeleri bir parkta görünür kılmadıkları haliyle görünür kılmaları açısından, 'şehir hakkı' talep etme mekanı olarak üzerinde pek çok fikir yürütülen bir parkı seçip alternatif bir çatışma alanı yaratmasını meşru kılıyor.

Gezi Parkı protestolarıyla başlayan sürecin kent mekanına sıçrayıp uzun süre sabit kalan başka bir örneği ise, bir şantiye olan Taksim Meydanı'ndaki AKM'nin ve önündeki kaldırımın yol boyunca polisler tarafından işgal edilmesi durumudur. Kamu malı olan bir kaldırımın kullanımının uzlaşma anlarında dahi polisler tarafından kısıtlanması belleğimize Gezi Olayları'nı hatırlatmak üzere mekanın bir araç olarak hizmet etmesini sağlıyor. Bunun yanında süresi bir yıla yaklaşırsa dahi, bu işgalin gücü, iktidarsız bir üretim süreci, ya da farklı bir işgal alternatifi üretmediği için, yani yalnızca bir kaldırımda yer işgal etmekle kaldığı için, etkisi bir hafta süren Park İşgali'ni aşmaya yetmiyor. Bu işgal mekanının sınırlarını trafik babalarına tutturulan sarı şeritlerden okuyabiliyoruz. Çatışma anlarının bu örnekteki mimari algısını, içindeki güç kavramı da gözetilerek, bu şeritlerin kalın bir duvar gibi çalışması mümkün kılıyor. Görsel etkileşimi sağlayan ve olası müdahaleleri en hızlı kılmaya yarayan, çevrelenmiş bantlar, işgal edilen mekana erişimi engelleyen, bir o kadar da kalıcı olmayan, bu yeni mimari kurgunun temel özelliklerinin habercisi olmaya başlıyor. Bu mimari, türlü anlık dönüşümleri olası kılmanın yanında uzlaşma ve çatışma

arasında ikisine de yakın olmaya en müsait mekan olarak var oluyor . Doğacak bir çatışma sırasında, türlü müdahalelere elverişli olmanın yanında, uzlaşma anında da sınırların etrafında yürümeye izin veren bir mekansal oluşuma dönüşüyor. Türlü tepkilere maruz kalan bu işgalin mekanı da aslında kamu malının tanımları dahilinde halka ait olarak değil de, devlet kurumlarına ait olarak çalışması gibi, arada kalan bir kurgunun özelliklerini taşıyor.

Eylemler sırasında hayatını kaybeden Berkin Elvan'ın yaşamını kaybettiği gece İstanbul Teşvikiye Caddesi'nden Osmanbey istikametine akan trafiğin, kafe şemsiyelerinin, sokaktaki çöp kutularının ve tabelaların, Teşvikiye Camii'nin önünde ateşe verilmesiyle durdurulması da kent mekanındaki çatışma kurgusunun farklı bir örneğidir. Birkaç saatlik ömrü olan bu barikat, Teşvikiye Karakolu yönündeki polislerle, Maçka yönündeki direnişçiler arasında bir sınır görevi üstleniyor. Polis araçlarının sığıdığı suyla sönen bu sınır, bir bölücü eleman olarak çalışarak, uzlaşmanın bitip, çatışmanın başladığı anlarda kent mekanını zaman düzleminde değiştirmiş oluyor. Ertesi gün müşterileri koruyan bu şemsiyelerin, kentte bir sınır rolü üstlenmiş olması aslında en insani güdülerle seçilen elemanların üstüste biriktirilmesiyle mekansallaşılıyor. Zaman dilimi olarak en kısa örneği temsil eden bu kurguda mekansal dönüşüm de bir o kadar hızlı oluyor. Şahit olanlar için yine çatışma mekanına referans verecek olan uzlaşma mekanındaki elemanların varlığı; örneğin güneşli bir Nişantaşı gününde, bir ucu isle kaplanmış bir tabelaya rastlamak, belleğin de uzlaşma ve çatışmanın arasında, yeni özelliklerle tariflenmesi mümkün bir kent mekanında kalmasına yardımcı oluyor. Bu yeni özellikler, alışıldık mekanların

kalıcılık kavramı üzerinden zemine oturduğu mimari ortamda, süreksiz, daha akışkan, dönüşebilen, çok işlevli bir mekanın haberini verme görevini üstleniyor.

Yine olayların ardından, yaz ayları boyunca Kadıköy Rıhtımı'nda iskelelere erişimin insan boyundan uzun mavi polis bariyerleri arasından sağlanması, yani yaya hareket aksının kısıtlanması ise bu mekansal kurguların çevre düzeni planını, geçici gibi görünen detaylarla çözülmesine rağmen, iskele boyunca uzanan sağır bir duvar kadar etkilediğini gösteriyor. Bunun yanında kentte kamusal bir alanın erişiminin bariyerler tarafından oluşturulan, plan düzleminde farklı kapalı geometrilerle kurulan üstü açık hacimlerle engellenmesi, eski ve yeni mekandan ya da uzlaşma ve çatışma mekanından bağımsız olarak yeni bir mekan algısının haberini veriyor. Artık ne bir yapı olduğundan ne de bir yapı kadar işlevinin açıklığından söz edebileceğimiz bu hacimler, arada kalan mimari ortamın başka bir özelliğini oluşturuyor. Yaratılan bu algı tasarlanmamış, geçici görünen, toplumun üzerinde sahip olduğu söz hakkı düşünülmemiş ve kamu yararı gözetilmeyen temellere dayanarak mekanlaşıyor. Yaratılan mekan kurgularının kalıcı görünmekteki cesaretsizliğini ise, denetimden doğan ve üretime olanak tanımayan bu işgal mekanlarının yarattığı korku tabanlı mekan algısı örtüyor. Bu algı bundan yarım yüzyıl önce sityasyonistler tarafından aktarılabilecek olsaydı, psikocoğrafî haritalarda korku tabanlı mekanlar olarak yerini alırdı.

Sanayi sonrası toplumlarda, yaratılan en kapsamlı kontrol potansiyeline sahip ilk kent mekanının mimarı Hausmann'ın, Paris'in dar sokaklarında kontrolü sağlamak üzere açtığı bulvarların eskizleri defterlere çizilmiş olsa dahi, bu günlerde çatışma mekanları üzerinden devletin denetim mekanizmalarının daha verimli çalışacağı yeni

kentlerin deneme maketlerinin, önlem olarak işleyen bu mimari kurgular yardımıyla yapıldığını öngörebiliriz. Yine Paris örneği üzerinden, bu kez halk tarafından yaratılan çatışma zeminlerindeki mekansal kurguları başlatan bileşenlerden devam etmek gerekirse, 1970’li yıllarda ortaya çıkan ‘şehir hakkı’ kavramının Gezi Parkı’nda kısa süreliğine yaptığı gibi çatışma mekanları vasıtasıyla yeni kent birimleri önerdiğini varsayabiliriz. Henri Lefebvre’in "Şehir Hakkı" üzerine o yıllarda yazdığı denemesinde bu haktan hem bir haykırış, hem de bir talep olarak bahsetmesi ve haykırışı, şehirde gündelik hayatın girdiği derin krizin yarattığı acıya verilen bir tepki olarak tanımlamasının, Gezi Parkı’nın henüz çatışma mekanı olmadığı uzlaşma zamanlarında, Park için önerilen projelerin duyulduğu zamanda verilen tepkilere denk olduğunu da söyleyebiliriz.[1]

Bir çatışma zemininde, mekanı işgale dayalı, kitleler tarafından yaratılan her mekan kurgusu, geleceği bugünden örgütler. Bu kurgunun, üretime, yeni toplumsal alternatiflere zemin olması ya da sadece alan işgalinden ibaret olması çatışma mekanının, uzlaşmayı da dönüştürmesini etkilemez. Uzlaşma ve çatışmanın yarattığı diyalektik, kent mekanını, önceden tahmin edilemez yeniliklerin sürekli peşinden gitmeye açık olmaya zorlar, ve kent mekanını dönüştürür.

[1]Harvey, David, 2013, “**Asi Şehirler**”, (çev.) Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 29.

KAYNAKÇA

Harvey, David, 2008. “**The Right to the City**,” *New Left Review* 53, Eylül-Ekim, s. 23-40.

Lefebvre, Henri, 1965, “**Le Droit à la Ville**”, Anthropos, Paris